

Virsbo kyrka

Renovering av fönster, fasadpanel och mark

Antikvarisk rapport

Virsbo 2:3
Ramnäs socken
Surahammars kommun
Västmanland

Tobias Mårud

Virso kyrka

Renovering av fönster, fasadpanel och mark

Antikvarisk rapport

Virso 2:3
Ramnäs socken
Surahammars kommun
Västmanland

Tobias Mårud

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2014

Omslagsfoto: Virsbo kyrka sedd från sydväst. Foto: Tobias Mårud.

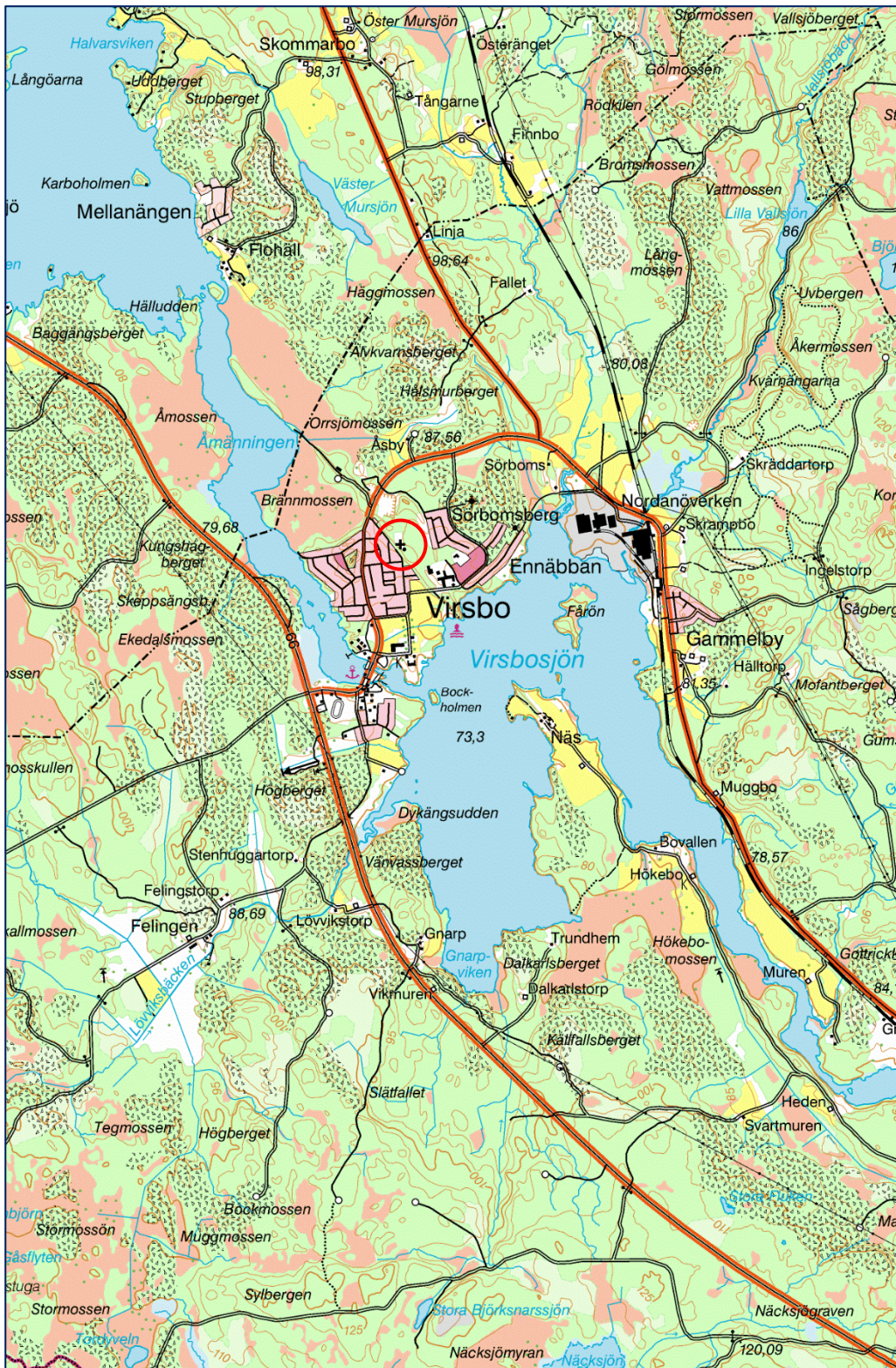
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-366-8

Tryck: Stiftelsen Kulturmiljövård, Västerås 2014.

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Byggnadshistorik, i urval.....	5
Genomförande	6
Antikvarisk diskussion.....	10
Referenser.....	11
Kart- och arkivmaterial	11
Otryckta källor.....	11
Litteratur.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figur 1. Kyrkans läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Under 2013 har renoveringsinsatser genomförts vid Virsbo kyrka. Arbetena har inbegripit restaurering av fönster, målning av gavelrösternas panel, renovering av vindskivor och takfot samt ett begränsat markarbete för att hindra vatteninträning i källaren. Tillstånd till arbetet gavs av Länsstyrelsen 2012-04-03 med dnr 433-5219-11 samt 2012-07-25 med dnr 433-5221-11. Stiftelsen Kulturmiljövård anlätades för antikvarisk medverkan.

Bakgrund

Källaren under gravkoret på kyrkans västra sida har haft ett visst fuktproblem. Marken på gravkorets södra sida har sluttat in mot fasaden vilket tillsammans med avsaknad av takavvattningslett till vatteninträning i murverket. Åtgärden innebar att marklutningen justerades för att förhindra vattnet att rinna mot fasaden samt, utanför detta ärende, montering av stuprör vid västra hörnet av gravkorets södra fasad och hängränna på gravkorets södra takfall samt på vapenhusets västra takfall.

Utöver markarbetet fanns behov av mer omfattande underhåll av kyrkans yttre. Exteriöra trädetaljer; fönster, fasadpanel, vindskivor och fotbrädor har renoverats och målats.

Byggnadshistoria, i urval

Begravningsplatsen i Virsbo anlades 1920, bl.a. på initiativ av dåvarande bruksdisponenten vid Virsbo bruk Herman Lagercrantz.¹ Tidigare hade Virsborna begravts vid sockenkyrkan i Ramnäs.² Klockstapeln uppfördes 1924 och var då placerad där kapellets kor nu är beläget. Klockan i klockstapeln ritades av Prins Eugen och är gjuten vid det påvliga klockgjuteriet i Rom.³ I samband med gjutningen blev klockan även välsignad av påven Pius XI.⁴

Sedan kyrkogården invigts planerade Lagercrantz att där uppföra ett gravkor åt sig och sin familj.⁵ Dåvarande ärkebiskop Nathan Söderblom föreslog för honom att han istället borde anslå medel till uppförandet av en ekumenisk kyrka. Virsbo kyrka stod klar 1937, ritad av arkitekten Lars-Johan Lehming som också ritat herrgårdsbyggnaden i Virsbo för Herman Lagercrantz räkning. Arkitekt Lehming utformade det ganska rustika kyrkorummet, med grovt rappade väggar och trätak med synliga bjälkar. För målningarna i barockinspirerad stil svarade konstnären Axel Hörlin.⁶

Kyrkans tegelfasader fick en tunn slamning som avfärgades med kalkfärg.⁷ De spetsiga gavelrösterna försågs med en stående träpanel med en uddlist i nederkant och målades med en ljus grå oljefärg. De branta takfallen täcktes med enkupigt tegel. Fönsteröppningarna är högsmala med målade snickerier. Fönstrens yttre bågar avdelas

---

¹ Ahlberg, Björklund 2000.

² Fagersta-Posten 1964-09-25.

³ VLT 1979-03-27.

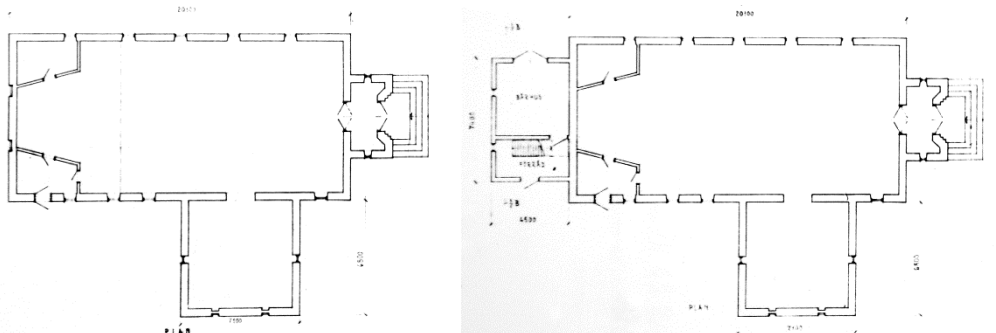
⁴ VLT 1976-07-25.

⁵ Hammarskiöld 2005.

⁶ Ahlberg, Björklund 2000.

⁷ Hammarskiöld 2005.

med mittpost och har rutor av planglas. I samband med en yttre renovering 1974 anpassades gavelrösternas kulör till den tjärade klockstapeln och dagens mörkbruna kulör tillkom. Ett gravkapell med likadan exteriör som övriga kyrkan blev 1984 vidbyggt på norra gaveln.

Figur 2 och 3. Uppmättningsritning och ombyggnadsritning inför utvidgningen 1984, visar den ursprungliga och den nuvarande planen. Källa: ATA.

Figur 4. Äldre rykort, från 1950-talet, visar att gavelrösterna ursprungligen var målade i en ljus grå kulör. År 1974 tillkom den bruna kulör de har idag. Fotograf: (Sven-Erik?) Eilert, Surahammar.

Genomförande

Markarbeten: Då takavvattning i form av stuprör och hängrännor har satts upp (inte inkluderat i detta ärende) utfördes ingen dränering utan endast en förändring av lutningen på den asfalterade ytan intill byggnadens sydvästra del. Befintlig asfalt avlägsnades delvis, ny asfalt lades och lutningen anpassades för att leda vatten bort från fasaden.

Figur 5. Det för markarbeten aktuella området innan åtgärd. Foto: Tobias Mårud.

Figur 6. Asfalten lades delvis om med justerad lutning från fasad. Foto: Mathias Nordin.

Figur 7. Del av området innan åtgärd. Foto: Tobias Mårud.

Figur 8. Här lades endast ny asfalt intill fasad. Foto: Tobias Mårud.

Fönster: Karmar och bågar rengjordes med målartvätt samt vid behov Decomax alg och mögeltvätt. Lös färg och kitt avlägsnades, trärena ytor oljades med Jupex 45, Kinesisk träolja, därefter kittades bågarna med Dana lim Linoljekitt. Fönstren målades med Wiboline Gammaldags Linoljefärg i kulör NCS S 8010-Y10R. Fönstret i gravkorets gavelröste var tidigare målat i vit kulör men fick nu samma kulör som de övriga. Dessvärre målades även de äldre fönsterblecken av koppar. Färgen togs senare bort från fönsterblecken, dock med en viss påverkan på utseendet.

Figur 9. Detalj av fönster, både karmar och bågar var i stort behov av underhåll. Färgen var på många ställen helt försvunnen. Foto: Tobias Mårud.

Figur 10. Fönstren var även i stort behov av omkittning. Foto: Tobias Mårud.

Figur 11. Ett av fönstren innan åtgärd (fönstret längst norrut i östra fasaden). Foto: Tobias Mårud.

Figur 12. Samma fönster efter åtgärd. Foto: Tobias Mårud.

Figur 13. Fönsterblecken av koppar målades av misstag. Foto: Tobias Mårud.

Figur 14. Färgen avlägsnades men inte helt utan åverkan. Foto: Tobias Mårud.

Figur 15. Fönstret i gravkorets gavelröste var målat i vit kulör. Bilden visar även gavelröstets panel innan ommålning. Foto: Tobias Mårud.

Figur 16. Fönstret i gravkorets gavelröste målades i samma kulör som de övriga. På bilden är även panelen ommålad. Foto: Tobias Mårud.

Gavelrösten: Panelens brädor rengjordes med målartvätt samt vid behov Decomax alg och mögeltvätt. Lös färg avlägsnades och panelen målades med Nordsjö Tixett 517, brunsvart lasyr. Även två plåtar som skyddar övergången mellan södra gaveln och vapenhusets tak har målats likt gavelrösternas panel.

Figur 17. Täckeplåten mellan södra gaveln och vapenhuset innan åtgärd. Foto: Tobias Mårud.

Figur 18. Plåtarna, på båda takfallen, målades i samma kulör som gavelrösternas panel. Foto: Tobias Mårud.

Källarfönstret i gravkorets södra fasad var igensatt och karmen var delvis rötskadad. En ny båge tillverkades och större delen av karmens virke ersattes. Karm och båge har målats efter övriga fönster samt vid sinsemellan olika tillfällen och avviker något från varandra i kulör.

Figur 19. Källarfönstret i gravkorets södra fasad innan åtgärd. Foto: Tobias Mårud.

Figur 20. Ett nytt fönster tillverkades och karmen ersattes, med undantag av överstycket. Foto: Tobias Mårud.

Vindskivor och takfotsbrädor: Ytorna rengjordes med målartvätt samt vid behov Decomax alg och mögeltvätt. Lös färg avlägsnades och vindskivorna grundades med Tinova utegrund därefter målades vindskivor och takfotsbrädor med Nordsjö Tinova oljetäckfärg, i kulör NCS S 0502-Y.

Figur 21. Färgen på vindskivor och i viss mån takfotsbrädor flagade kraftigt. Foto: Tobias Mårud.

Figur 22. Samma vindskiva efter åtgärd. Observera den stilfulla Z-orneringen. Foto: Tobias Mårud.

Antikvarisk diskussion

Åtgärderna följer i huvudsak Länsstyrelsens beslut eller de diskussioner som löpande har hållits gällande ärendet. Överenskomna avsteg är att dränering uteslöts vid markarbetet, istället tillkom takavvattning i form av hängrännor och stuprör (utanför detta ärende). Ingen avfärgning av fasad utfördes heller i detta skede.

Fönstret i gravkorets gavelröste målades inte vitt likt befintligt utan istället likt övriga fönster, i brun kulör. Den vita kulören tillkom sekundärt och ändrades till brun främst av estetiskt skäl efter samråd med antikvariskt medverkande.

Vindskivor och takfotsbrädor målades med alkydoljefärg istället för linoljaefärg som var muntlig överenskommen. Fönsterbleck i koppar målades av misstag, färgen avlägsnades men med vissa skador som följd. Vidare så målades fönstren igen så att de inte går att öppna. Färgstänk från målningen av gavelröstena är kvar på fasader och sockel.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Fagersta-Posten 1964-09-25
Vestmanlands Läns Tidning 1976-07-25
Vestmanlands Läns Tidning 1979-03-27

Otryckta källor

Hammarskiöld, Rolf. 2005. Virsbo kyrka karakteristik. Västerås stift.

Litteratur

Ahlberg, Hakon och Björklund, Staffan. 2000. *Västmanlands kyrkor i ord och bild*. Förlag Staffan Björklund. Borlänge.

Illerstad, Lennart. 1990. *Nya Svenska kyrkor*. D1, Svealand. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	13086
Länsstyrelsen dnr:	433-5219-11, 433-5221-11
Fastighetsbeteckning:	Virso 2:3
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Ramnäs
Kommun:	Surahammar
Ägare-beställare:	Ramnäs församling
Entreprenör, måleri:	Kolbäcks måleri AB
Entreprenör, mark:	Morberg Anläggning AB
Antikvarisk medverkan:	Tobias Mårud Stiftelsen Kulturmiljövård Stora gatan 41 722 12 Västerås

